

„A Paszternák olyan disznó...”

„Ahogy a szólás is tartja, még a legjobb nyájban is akad rühes állat. Paszternák 41 évet élt meg szocialista országunkban, 41 évig ette a nép kenyerét, azét a népét, amely a régi romjain újat épített és túlélt éhínséget és fagyoskodást, s amely a régi Oroszországból hatalmas világ-hatalmat alkotott. És akkor ez az ember fogta és arcul köpte ezt a népet.

Néha szegény disznót érdemtelesen becsmételjük, hogy ilyen, meg olyan, meg amolyan. Csakhogy ezt mindenki tudja, aki valaha is foglalkozott ezzel az állattal, a disznó soha nem piszkít oda, ahol eszik, soha nem rondít oda, ahol alszik.

Ha összevetjük Paszternákot a disznóval, akkor a disznó soha nem csinál olyat mint Paszternák, aki a társadalom kiemelkedő tagjai közé sorolja magát, olyan disznó, aki odacsínált, ahonnan eszik, s azok elé piszkított, akiknek munkájából él és lélegzik.

Szerettem volna ebben a kérdésben a magánvéleményemet kifejteni.

A magánvéleményét? A beszélgetésből világosan kiderül, hogyan készült akkoriban a „magánvélemény.”

— Most is azt vélem, hogy Paszternák Zsivágó doktora nem első osztályú munka — kezdte az újságírók, K. Szvetyickij és Sz. Szokolov vendéglátója még mielőtt bármelyik kérdés elhangzott volna.

— Jól emlékszem, a központi bizottság ülése előtt Hruscsovhoz hívtak a Kremlbe. Engem, Adzsuejbejjel együtt (Hruscsov veje és az Izvesztija főszerkesztője volt F. Gy.). Szuszlov (a szovjet párt akkori ideológiai teljhatalmú titkára volt — F. Gy.) akkor már ott volt.

— Ha nincs ellenükre, gyorsírókat hívatok — fordult a fiatalokhoz, majd csak Szemcjasztnijhoz. Ugye holnap te leszel az előadó? Kissé meg kellene dolgozni Paszternákot. Most csak megbeszéljük a lényegét, ti meg később megszerkesztitek a szöveget.

Két oldalnyi volt a tollbamondás, természetesen Szuszlov éles szóhasználatával, miszerint „még a disznó sem engedi meg magának, hogy oda mocskoljon.” Mint Szemcjasztnij visszaemlékszik, az egészet úgy kezdte Szuszlov, hogy „A művészeti értékeit most nem érintjük.” Vagyis nyíltan kimondta, hogy boszorkányüldözés lesz, mert ha egy irodalmi munkát nem annak művészeti sajátosságai szerint elemezznek, akkor csakis politikai tökéltetés célja lehet a cél. Ráadásul egy Komszomol-tanácskozáson, ahol a résztvevők többsége (talán mindegyike) el sem olvas(hat)ta a Zsivágót.

Az egésznek az volt a lényege, hogy mert bár a szerző itthon nőtt föl, szerzett felsőfokú végzettséget, mégis arcul köpött minket: külföldön jelent meg a munkája. Azt persze, nem tette hozzá senki, hogy épp Szuszlov akadályozta meg a szovjet kiadást. A tollbamondás eképp folytatódott: „Szerintem a szovjet kormány nem fogja ellenezni, ha Paszternák, ha már annyira vágyik a szabad levegő után, azt hazánk határain kívül szívja majd.”

Ekkor viszont Szemcjasztnij kezdett el levegő után kapkodni, s a jelenlévő Hruscsovhoz fordult:

— Nyikita Szergejevics, én mégsem beszélhetek a szovjet kormány nevében.

— Semmi baj, mondjad csak, mi pedig tapsolni fogunk. Ezt majd mindenki megérti.

Így is lett. A jegyzőkönyv szerint a Szemcjasztnij által fölhalált „disznóságokat” gyakorta szakította félbe a küldöttek tapsa.

Ezek után összehívták az írószövetség közgyűlését, ötszáz embert. Tizennégyen szóltak Paszternák ellen...

Szemcjasztnijtől nemrég egy diákgyűlésen megkérdezték, miért nem utasította vissza ilyen mocsko-

A KGB és az irodalom

Előbb egy kis magyarázat. A forradalom első éveiben megalakult a banditizmus és csempészet ellen küzdő rendkívüli bizottság (a Cseka) a lengyel származású Dzerzsinszki vezetésével. Az állambiztonsági szervek a szovjet hatalom későbbi éveiben KGB néven váltak rettegetté és híres — hírhedtté. Ennek vezetője volt 1961. és 67 között Vlagyimir Szemcjasztnij, aki 1924-ben született és 1946–50., majd 1958–59. között előbb az ukrán, majd a szövetségi Komszomol első titkára volt.

Épp ez utóbbi minőségében szólalt föl 1958. október 29-én a Komszomol központi bizottsági ülésén és pedig nem politikai, vagy ifjúságvédelmi, hanem irodalmi ügyben. Az Ogonyok idei 24., vagyis június közepi száma idézi is a furcsa szavakat, majd beszélgetést folytat az egykori mindenhatóval, akit az 1983-as szovjet enciklopédia szovjet állami és pártsemélyiségnek ír le.

Lapunk terjedelme kevés a teljes idézethez, ezért csak a legjellemzőbb és az akkori kor szellemét talán a leghűbben tükröző részletekkel ismertetjük meg Olvasóinkat, Magyarországon elsőként.

lódás fölolvását — magánvéleményként.

— Szeretném én látni azt a mai Komszomol első titkárát, aki ellent mer mondani a párt főtítkárának. Mert azután ugyan hol és mit dolgozna? — fortyant föl az egykori ifjúsági vezető, majd KGB-elnök, akinek akkor is akadt — igaz, sajátos — „kapcsolata” az irodalommal.

A nyulat a bokorból az a kérdés ugratta ki, hogy még 1961-ben ugyan miért nem engedték a napvilágra Vaszilij Grosszman Sors és élet című regényét. (A Nagyvilág közölt belőle részletet még tavaly — F. Gy.) Szemcjasztnij épp ekkor került a KGB élére, novemberben. Szerinte Szuszlov tiltotta ki a regényt a szovjet irodalmi életből, mert a szerző egyetlen egyszer sem járt a KGB-ben, minthogy ez a szervezet soha nem irodalmi kérdésekkel foglalkozott, vagy ha igen, csak akkor, ha szovjetellenesség ütötte föl a fejét.

Mint például Szolzsenyicin esetében. Szemcjasztnij előadásában megtudhatjuk, hogy az a Szolzsenyicin, akinek ma visszatértét és állampolgársága visszaadását kívánják sokan. Győzelmű lakoma címmel verset írt, amelyet a nyomozók akkor találtak meg, amikor valutaügyben tartottak házkutatást. Nos, ez a „mű” nem állít sem többet, sem kevesebbet, mint, hogy Alekszandr Matroszovot, Zója Koszmogemyanskaját és Oleg Kosevojékat csak kitalálták, hogy példájukon fölbuzdulva a hűsdrálóba hajszoltassák magukat a fiatalok a honvédő háborúban. Ekkor Szemcjasztnij azt ajánlotta, hogy hívják össze a moszkvai írókat és minden magyarázat nélkül olvassák föl nekik a főmedvényt, hogy látva lássák: ennél kártékonyabb, szovjetellenes-

sebb és ellenségesebb fércmű nem létezik. Így is lett, s ha ez igaz, akkor különleges eset volt, mert korábban épp azok ítékeztek Paszternák fölött, akik nem ismerték, mert nem olvashatták a munkáját. Az effajta ítékezés abban a tudatban lelhető föl, hogy a fölötteseknek, országvezetőknek mindig igazuk van, hiszen ők mindent tudnak, amit a közember nem.

Szolzenyicint valóban be-behívták a KGB-hez, maga Szemcjasztnij háromszor beszélt vele, Seljepin, sőt a főügyész is. Az a Rudenko, aki a nürnbergi pörben a szovjet hatóságokat képviselte, s mert eredménytelenül, megszületett az ítélet: ki kell toloncolni és megfosztani az állampolgárságától.

Akkoriban szinte futószalagon születtek meg az ítéletek a szovjet írók — Brodskij, Galics, Nyekraszov, Danyiel és Szinyavszkij — ellen. Ez utóbbi kettőről is érdeklődtek az Ogonyok munkatársai. Szemcjasztnij úgy tudja, hogy 5 és 7 évet ültek le, azóta Szinyavszkij a párizsi Sorbonne egyetemen tanít, és pedig orosz irodalmat ad elő. Hogy a munkáik? A volt KGB-főnök szerint nem volt azokban semmi szörnyűséges, csak hát a jelképrendszerük... Már nem is emlékszik. A lényeg: megvolt a tárgyalás, s az ítéletet a mai napig sem változtatta meg a legfelső bíróság, s a főügyész sem kért perújrafelvételt... Szinyavszkij úgy véli, hogy sem megtorlás, sem törvénytelenesség nem történt, hiszen szabályos bírósági ítélet született.

Mindezt arra a kérdésre mondta el, amely úgy szólt, hogy „már megint a szokásos mederben folyt az ítékezés: bár senki sem olvasta a könyvet, az írókat elítélték...”

FERENCZ GYÓZÓ

Hulla pelyhes fehér hó

Béla úgy forgolódott az ágyban, mint a vak az aszályban. Tíz óra lehetett. Már kipróbált mindent. Letépte a pizsamáját, hideg és nedves rongyokba burkolózott, tenyerét a falnak préselte, de pillanatok alatt az is fölforrósodott. Aztán arra gondolt, arra koncentrált, hogy ő most fázik, kileli a hideg, meztelen arcába hullik a hó, és nincs egy vacak kabátja, amit fölvehetne. De azonkívül, hogy teljesen meghatódott és már szeméből is patakozott a folyadék, egyebet nem ért el.

Aztán hirtelen fölugrott az ágyról csatakos, meztelen testtel és ordítani szeretett volna a hőségtől. Kiment a konyhába és felbontott egy üveg majdnem jéggél dermedt sört. Most meg mintha égetné a torkát ez a fagyos „bambi”. Arra gondolt, hogy ötig számol és ha nem múlik ez az örült forróság, magára csukja a hűtőszekrényt. Ot, fejezte be unalmasan a számolást és kiment a konyhából, magára kapott egy inget meg egy nadrágot és bevágta maga mögött a lakás ódonbarnára pácolt ajtaját.

Odakint langyos légmozgás indult, a fák koronái óvatosan dőlöngéltek. Béla szeme felcsillant a sűrű éjszakában: „No, bekapcsolták az angyalok a légkondicionálást?”

Nem tudta pontosan, merre tart, de aztán mégis eldöntötte: becsönget Verához. A levegő hőmérséklete valóban lejjebb eszkekedett, ez így természetes, gondolta magában büszkén Béla, mintha bármilyen befolyása is lenne az időjárásra. Útját lógó nyelvű kőbor kutyák keresztezték, száználma tekintetük mintha azt mondta volna: „Bécikém, van nálad egy pohár víz?” Ezt persze csak Béla gondolta így, bárki más rémületen húzódott volna valami dohos kapualjba ennyi „vízszomjas” ragadozó láttán, hiszen szabályos bírósági ítélet született.

zel a kutyákban a harapás örömet.

Végre odaért Vera lakásához: kétszer rövidet csöngetett, majd három hosszút és egyet kopogott az ajtón — ez volt a jel. Vera álmosan és kócosan nyitott ajtót, gömbölyű hasa körül teljesen át-nedvesedett a hálóing.

Béla nem tudta hirtelen elmagyarázni késői látogatásának célját, de aztán úgy gondolta, jobb egy laza tréfával elütni a dolgot. „Szia. Azért jöttem, hogy megkérdezzem: ebben a hőségben te is hálósapka nélkül alszol?” „Nem, bundában és teljes sífölszerelésben. De ne lazítsd túl magad Bécikém, inkább gyere be.” Már átlépték a nappali küszöbét, mikor Vera figyelmeztette Bélát egy régi poénjára: „Tudod?! Legyünk mindig olyan lazák, épp ne csússzon le a gatyánk.” Béla elnevette magát, de azon nyomban patakozni kezdett homlokáról a veríték.

Felbontottak egy-egy sört, de csak a forma kedvéért, mert nem volt behűtve. „Na mesélj” — vetette oda Vera, közben beletúrt álomszagú hajába, majd szeme alatt simizni kezdte a ráncokat. Béla megköszörülte a torkát, nem tetszett neki a sör íze, aztán lassan és csapzott méltósággal belekezdett: „Hol volt, hol meg nem volt, de azért inkább mégis csak volt valahol egy nagy-nagy finoman ívelő domboldal. Ezen a domboldalon sok minden történt, mert már elég öreg volt, de ilyen még soha. Egyik éjszaka arra sétált a Fantom Nyúl és az Őszinte Medve. És láss csodát; a domboldal fölött, bár nyár lévén, óriási pelyhekben hullni kezdett a hó. De akkora és olyan finom puha pelyhekben, hogy a Fantom Nyúl elkialította magát: Hulla pelyhes fehér hó...”

Béla ekkor észrevette, hogy Verának már sikerült elaludnia, ő meg az éjszakai hőségben egészen reggelig törte a fejét, hogy hogysis van ez a nyári hőésés...

PODMANICZKY SZILÁRD

FENYVESI FÉLIX LAJOS

Decemberi álom

Havas csizmában tiporja a tél

a várost, sírköveket a temetőben.

Hóvirág-bocskorban, madárijesztő

lyukas kabátjában áll feltámadt

apám: „Annyi év után még oly fáradt

vagyok, és fáj nagyon, mikor mentél

katonának, nem öleltél meg!”

Azután hirtelen fürgeteg temeti be

a torkát, örvénylő szél fehér

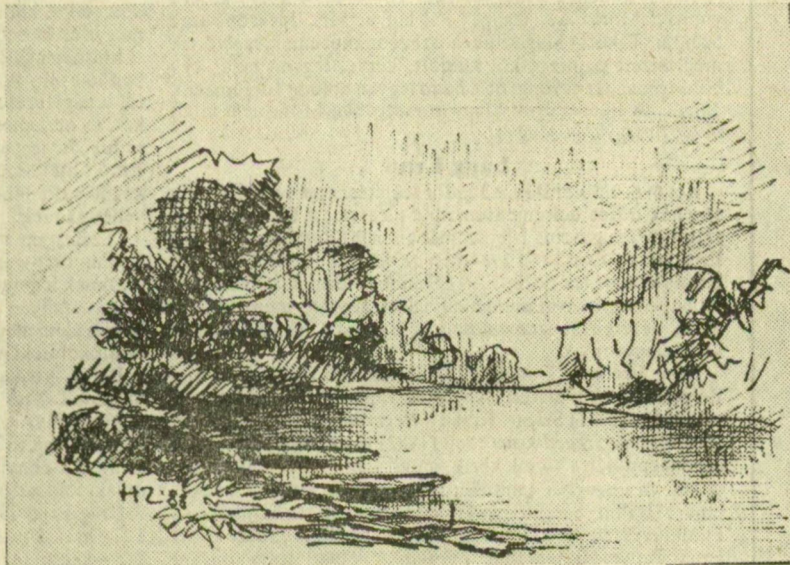
szárnya üti csillagmagasba, s hiába

ver szívem a vérharang vadul,

nem hallja már, sem a kiáltozásomat,

csak az üres égbolt betört ablakai

csapódnak ki-be az éjszakában.

HORVÁTH ZOLTÁN RAJZA